66886 ـ بینوا (مسکین) که فدیهٔ روزه به او داده می‌شود کیست؟ چقدر و چه چیز باید به او داد؟

سوال

الله تعالی می‌فرماید: {فدیه‌اش غذا دادن به بینواست}. آیا شرط است که این بینوا بالغ و مکلف باشد؟ و اگر انسان بخواهد به سی مسکین غذا بدهد آیا فرزندان مسکین و خانواده‌اش در این عدد داخل است؟ و آیا دادن پول به جای غذا جایز است؟ و چطور این غذا اندازه گرفته می‌شود؟

پاسخ مفصل

الحمدلله.

اولا:

برای کسی که توانایی روزه شدن در رمضان را دارد و عذر شرعی ندارد جایز نیست که روزه نگیرد، و هر کس که بر اساس یک رخصت شرعی روزه نشده در برابر هر روزی که روزه نشده به یک بینوا غذا نمی‌دهد، بلکه غذا دادن برای پیران و بیمارانی است که بیماری‌شان مزمن است و امید به شفایش نیست.

وَعَلَى الَّذِينَ يُطِيقُونَهُ فِدْيَةٌ طَعَامُ مِسْكِينٍ [بقره: ۱۸۴]

(و بر کسانی که طاقت [روزه را] ندارند، کفاره‌ای است که خوراک دادن به بینوایی است).

ابن عباس ـ رضی الله عنهما ـ می‌گوید: «این آیه منسوخ نیست، [بلکه دربارهٔ] مرد و زن کهن‌سال است که نمی‌توانند روزه بگیرند، پس به جای هر روز به یک بینوا غذا می‌دهند» به روایت بخاری (۴۵۰۵).

بیماری که امید به بهبود بیماری‌اش نیست در حکم پیران است.

ابن قدامه ـ رحمه الله ـ می‌گوید:

«بیماری که امید به شفایش نیست، روزه نمی‌گیرد و برای هر روز به یک بینوا غذا می‌دهد، زیرا در معنای پیران است» (المغنی: ۴/ ۳۹۶).

ثانیا:

شرط نیست که این بینوا بالغ باشد، بلکه به اتفاق ائمه، به کودکی که غذا می‌خورد (شیرخوار نیست) غذا داده می‌شود بلکه دربارهٔ دادن غذا به شیرخوار اختلاف کرده‌اند و گروهی آن را جایز دانسته‌اند (از جمله ابوحنیفه و شافعی و احمد) زیرا کودک شیرخوار [اگر فقیر باشد] نیز بینوا است و در عموم آیه داخل است و ظاهر کلام امام مالک ـ رحمه الله ـ بر این است که به شیرخوار داده نمی‌شود زیرا می‌گوید: دادن [این فدیه] به کودک از شیر گرفته شده جایز است، ابن قدامه ـ رحمه الله ـ نیز همین رای را برگزیده است.

نگا: «المغنی» (۱۳/ ۵۰۸) و «الإنصاف» (۲۳/ ۳۴۲) و «الموسوعة الفقهية» (۳۵/ ۱۰۱ـ۱۰۳).

ثالثا:

فرزندان و همسر شخص بینوا و خانوادهٔ او که هزینه‌هایشان بر عهدهٔ اوست، در تعداد این بینوایان داخلند، اگر به اندازهٔ کفاف ندارند و کسی جز آن بینوا هزینه‌هایشان را نمی‌دهد.

برای همین از زکات مال به اندازه‌ای به بینوا داده می‌شود که برای خودش و خانواده‌اش کافی باشد.

در «الروض المربع» (۳/ ۳۱۱) آمده است:

«به هر دو گروه ـ یعنی فقرا و مساکین ـ به اندازهٔ کفایت خودشان و خانواده‌شان از آن می‌دهد».

رابعا:

اما چیزی که به عنوان غذا داده می‌شود و مقدارش: به هر مسکین نصف صاع (تقریبا یک کیلو و نیم) از غذای اصلی آن سرزمین (برنج باشد یا خرما یا چیز دیگر) می‌دهد و اگر همراه با آن خورشت یا گوشت هم بدهد بهتر است.

زیرا بخاری ـ به صورت معلق اما با صیغهٔ قطع ـ از انس ـ رضی الله عنه ـ روایت کرده که پس از آن‌که پیر شد و از انجام روزه ناتوان گردید روزه نمی‌گرفت و به جای هر روز به یک مسکین نان و گوشت می‌داد.

و جایز نیست که قیمت غذا را به صورت نقدی بدهد.

شیخ صالح الفوزان حفظه الله می‌گوید:

غذا دادن چنان‌که ذکر کردید به صورت نقدی نیست، بلکه غذا دادن به این شکل است که غذایی که همان غذای غالب مردم آن سرزمین است داده شود، یعنی برای هر روز نصف صاع از قوت معمول آن سرزمین بدهد و نصف صاع تقریبا یک کیلو و نیم است.

بنابراین شما باید یکی از غذاهای معمول در سرزمین‌تان (غذایی که به عنوان غذای اصلی مصرف می‌شود مانند برنج در بیشتر کشورهای خاورمیانه) را به مقداری که بیان کردیم در برابر هر روز بدهید و پول ندهید؛ زیرا الله سبحانه و تعالی می‌فرماید:

وَعَلَى الَّذِينَ يُطِيقُونَهُ فِدْيَةٌ طَعَامُ مِسْكِينٍ [بقره: ۱۸۴]

(و بر کسانی که طاقت [روزه را] ندارند، کفاره‌ای است که خوراک دادن به بینوایی است).

و این‌جا به طور واضح از غذا نام برده شده است».

«المنتقى من فتاوى الشيخ صالح الفوزان» (۳/ ۱۴۰).

همچنین پاسخ شمارۀ (39234) را ببینید.

والله اعلم